

Uvod u demokraciju u 5 tjedana

Leonardo Kovačević

"Kolovoške kiše kao da su ugasile svibanjska zgarišta koja su uostalom već prepuštena službi gradske čistoće. Ulice, a potom i zidovi ispražnjenog Pariza su očišćeni. Ta operacija čišćenja isto tako pogađa pamćenje u kojem se brišu sjećanja. Velika ljetna tišina prešla je preko riječi i manifestacija proljetničara kao što val pere plažu.. Opet se nalazimo u situaciji da ono *poslje* iznova započinje ono *prije*"^[1], tako Michel de Certeau opisuje zatišje nastalo nakon pariških svibanjskih događanja 1968. Ispreplitanje političke i kozmološke temporalnosti kao da se oduvijek činilo prirodnim: proljeće nemira, ljetno revizionizma i turizma... i jesen zaborava. No, taj opis vrijedi za vrijeme koje slijedi nakon svakog generičkog političkog trenutka, bez obzira u kojem se dijelu godine dogodio. Tome trenutku prijeto sama njegova provizornost i privremenost. Kao i njegova novost, neočekivanost, inovativnost koji unose raskorak u poredak stvari. Dakle, odsutnost pravog mjesta i pravog vremena politike kao takve. Ali i pravog imena. Otuda nemogućnost imenovanja takvih događaja, osim po godini u kojoj su se dogodili, poput 1968.

Sve nam to govori o heterologiji odnosno heterotopiji kao temeljnih uvjeta politike u pravom smislu riječi. De Certeau u analizi '68. govori tako o "otoku" koji se iznenada pojavio na karti s dotada dobro utvrđenim političkim i ideološkim granicama. Slični, do tada neidentificirani politički prostor iznenada se pojavio krajem travnja u Hrvatskoj i više od mjesec dana tresao domaću političku pozornicu. Sve se dogodilo gotovo preko noći: manja grupa studenata odlučila je u ponedjeljak, 20. travnja, okupirati Filozofski fakultet u Zagrebu^[2] sa zahtjevom za besplatnim obrazovanjem za sve i na svim razinama. U podne su zauzeli predvorje fakulteta, pred medijima pročitali svoj proglas i krenula je povorka koja je u svakoj dvorani prekinula nastavu. Za sve zbunjene i neupućene u zbivanja, tu je bila knjižica, *Skripta*, u kojoj je ta novostvorena *Nezavisna studentska inicijativa za pravo na besplatno obrazovanje* detaljno objasnila sve svoje zahtjeve, ciljeve akcije kao i instrumente njezina ostvarenja.

Tako je izgledao inicijalni trenutak, kojim je pokrenula vrlo mala grupa ljudi^[3], ali da je odabrani trenutak djelovanja bio zreo za uspjeh, pokazuje instantna solidarizacija mnoštva studenata. Nekoliko dana poslje, studenti iz Zadra su proglasili okupaciju svog sveučilišta, a već nakon tjedan dana oko 20 fakulteta i sveučilišta bilo je pod opsadom. Sada već izvrsno organizirani studenti Filozofskog fakulteta slali su svoja izaslanstva po cijeloj Hrvatskoj koji su pomagali studentima iz Osijeka, Rijeke ili Splita da se bolje organiziraju i da uspostave plenum – otvoreni skup studenata i građana koji svake večeri, nakon javne rasprave, zajedno donose odluke o nastavku i načinima djelovanja.

No, blokirani fakulteti nisu bili samo mjesto političke rasprave. Umjesto redovitih predavanja i ispita, studenti su organizirali paralelnu nastavu: bilo je tu mnoštvo okruglih stolova na temu komercijalizacije znanja, uskoro su počeli dolaziti profesori iz Ljubljane koji su držali predavanja na slične teme, a potom su se otvarale i ostale teme poput korupcije u novinarstvu, nestanak socijalne države, strategije neoliberalne politiki i sl. Okupirani fakulteti nisu dakle bili samo ispražnjeni od svoje uobičajene svrhe hijerarhijskog prijenosa znanja, nego su dobili potpunu novu svrhu: oni su postali neosvojivi "otoci" najžešće društvene kritike koji su primali sve zainteresirane za radikalnu društvenu promjenu.

Mediji su najprije mislili da je riječ samo o studentskim proljetnim ritualima, nevinima kao i prijašnjih godina kada su se bunili protiv nekvalitetne hrane u studentskim restoranima. No, svakodnevne konferencije za novinare na okupiranim fakultetima pokazale su da se radi o prevelikom stupnju organiziranosti da bi bilo mjesta za bavljenje banalnim stvarima. Osim toga, studenti im nisu dali ono što mediji toliko žele: nove junake u obliku studentskih vođa. Studenti su svakodnevno mijenjali glasnogovornike pa se nijedno lice nije moglo

posebno istaknuti. Osim toga, medijima je bio ograničen pristup blokiranim fakultetima, a uopće im nije bilo dozvoljeno snimati plenumske sjednice svake večeri. Nakon što su vidjeli da ne vladaju situacijom, veliki dio novinara naprosto je stao na stranu studenata, sve dok nisu počele stizati naredbe glavnim urednicima novina i televizija s vrha vlasti.

Vlasti su se, kako one akademske tako i državne, gotovo tjedan dana suzdržavale od reakcija, ne vjerujući u dugotrajnost studentske akcije. No, prvi istupi bili su, naravno, u tonu osude i prijetnje, čime su zapravo dodatno ohrabрили studente. Drugi val reakcija nadležnih institucija bio je daleko popustljiviji: rektor Zagrebačkog sveučilišta ponizno je došao na studentski plenum, sjeo na pod ne tražeći slobodni stolac i strpljivo čekao da dobije riječ. Nekoliko dana kasnije, ministar obrazovanja je zajedno sa svojim protivnicima sam sebi vikao: "Ostavka! Ostavka!". Svi su u tome vidjeli paradoks i ismijavali ga, ali novinski naslovi posljednjih dana govore suprotno: ministar je više bio prorok, nego zbunjeni političar jer ga zaista čeka ostavka.

Promjene u reakcijama medija i vlasti bile su međutim predvidljive. Medijska strategija studenata spriječila je svaku medijsku instrumentalizaciju pokreta, kako od strane oporbenih političkih stranaka tako i od drugih zainteresiranih strana (poput nekih sindikata). Akademske i državne vlasti mogle su imati samo dva pristupa: biti strog ili popustljiv (i prijetvoran) roditelj. U oba slučaja studenti su odgovorili distanciranošću i opetovanim upućivanjem svojih zahtjeva najvišim zakonodavnim instancama i javnosti. Trebalo je dakle dobiti bitku na "neutralnom" terenu: u javnom mnijenju.

No, jedino što može obećati zemlja u kojoj je ljevica već odavno duboko iskorjenjena, nad čijom javnom sferom vlada čvrsti savez nacionalizma i neoliberalizma, jest teška rovovska bitka s velikim izgledima za neuspjeh. Riječ je o dvostruko teritorijaliziranom prostoru: s jedne strane, tu je hegemonija tehnomenadžerskog diskursa kojemu su stečevine socijalne države velik problem i koji lijek za "bolesno društveno tijelo" uvijek nalazi u ekonomskoj terapiji, i s druge, tu je osnovna ideološka osnova na kojoj budno rade habermasijanske i arendtijanske akademske utvrde koje stvaraju demokratske norme i paze na svaki mogući eksces koji bi nas mogao odvesti do totalitarizma. Studentski pokret naišao je, naravno, na obje te zapreke. Po prominentnim psima čuvarima tog poretka, studenti najprije nisu bili dovoljno "artikulirani", tj. ne znaju govoriti jezikom stvarnosti, jezikom stvarnih društvenih problema, a potom su osuđivali njihove metode kao "nedemokratske", "komunističke", "šezdestosmaške" itd. To su istodobno bile dvije glavne linije argumentacije protiv studenata i njihove borbe.

Za bilancu stanja te borbe možda je još prerano, iako su studenti nakon pet tjedana na plenumu izglasali privremeni prestanak okupacije fakulteta kako bi mirno mogli završiti godinu. No, zajednička plenumska zasjedanja građana i studenata i dalje se nastavljaju i već se rade planovi za jesen. Istodobno, javne polemike, rasprave, rat interpretacija ne posustaje. Mnoge su se pozicije u međuvremenu kristalizirale, a obeshrabrene i rasute kritičke intelektualne snage prihvatile su taj rat. U najmanju ruku, postalo je očito da teritorij javnog mnijenja nije toliko neranjiv kako se mislilo. Ako ni ti psi-čuvare poretka nisu uspjeli sakriti svoju uznemirenost, onda tih pet tjedana nipošto nije bilo uzalud. Ta uznemirenost je preokrenuti oblik dvostrukog priznanja: da ta "dječurlija" zaista jest "artikulirana", i da njihov govor, ili "artikulacija", zaista ima snagu raskinuti s vladajućom idejom politike.

To ne znači da smo blizu cilja, blizu donošenja zakona koji svima i na svim razinama jamči besplatno obrazovanje, ali i nakon pet tjedana zajedničkog djelovanja i neočekivanog političkog proboja možemo početi zbrajati mnoštvo pozitivnih učinaka: pojava novog političkog subjekta koji se dosada skrivao između nekoliko društvenih kategorija i imena, a da ne pokriva nijedno od njih zasebno (student, građanin, radnik, itd.), preinačena politička topologija (fakulteti kao autonomne političke zone), nove forme zajedničkog odlučivanja (plenumi), itd. Sve su to elementi od kojih se mogu početi graditi novi okviri politike. Možda zato upravo ova godina, 2009., baš poput 1968., jednom bude prepoznata kao ona koja je riječi "demokracija" u Hrvatskoj dala drugi smisao.

[1] Michel de Certeau, *La prise de parole et autres écrits politiques*, Seuil, 1994. str.29

[2] Najveći fakultet unutar Zagrebačkog sveučilišta, s više od 6000 studenata. On obuhvaća najveći dio humanističkih i društvenih znanosti.

[3] To su uglavnom redoviti članovi kružoka koji se održavao jednom tjedno a koji je zamišljen kao mjesto čitanja suvremene lijeve političke teorije. Taj je kružok bio možda jedno mjesto okupljanja i rasprave o radikalnoj politici u Hrvatskoj.